

نظام: مجموعه منظمی از اجزای بهم پیوسته که برای رسیدن به هدفی مشترک، با یکدیگر در ارتباط هستند. مثال: منظومه شمسی، بدن انسان، رایانه، اتومبیل، مدرسه، خانواده، جامعه و ...

نکته: هر نظامی در حال طبیعی و عادی، از تعادل برخوردار است.

بحران (Crisis): مختل شدن تعادل نظام بواسطه چالش های مهار نشدنی یا کنترل ناپذیر

بحران هنگامی ایجاد می شود که برخی تغییرات درونی و بیرونی، تعادل نظام را بر هم بزنند و نظام نتواند با مهار آن تغییرات، تعادل مجدد خود را بدست بیاورد.

مثال: بدن انسان همواره در معرض عوامل بیماری زا قرار دارد و بیمار می شود. ولی هنگامی که بیماری غیرقابل کنترل شود و بدن را از وضعیت طبیعی خارج نماید، بحران پدید می آید.

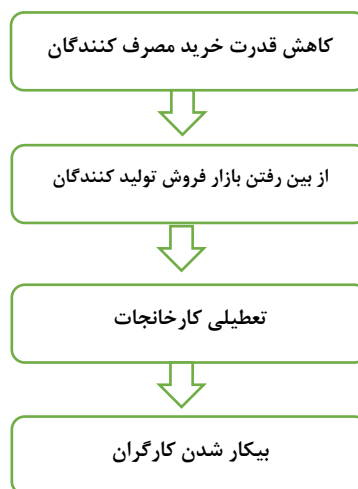
مهمترین ویژگی بحران ها در دنیای مدرن و عصر جهانی شدن:

امروزه در دنیای مدرن و عصر جهانی شدن، بسیاری از بحران ها در مناطق خاصی پدید می آیند ولی به سایر نقاط جهان، تسری می یابند. به عبارت دیگر؛ کشورها در ایجاد بحران ها سهم یکسانی ندارند اما همه کشورها از پیامدهای نامطلوب آن متأثر می شوند. مثال: بحران کرونا که از کشور چین آغاز شد و تمامی کشورهای جهان را متأثر ساخت. / مثال: بحران های اقتصادی و زیست محیطی و ... که همگی پیامدهای جهانی یافته اند.

بعنوان نمونه: بحران های اقتصادی در ابتدا به کشورهای غربی محدود می شدند و از عوامل داخلی آنها تأثیر می گرفتند ولی با شکل گیری اقتصاد جهانی و کاهش اهمیت مرزهای سیاسی و جغرافیایی، این بحران ها که منطقه ای بودند، بسرعت آثار و پیامدهای خود را در سطح جهان آشکار ساختند.

بحران های اقتصادی (Economic Crises): (اختلال در نظام اقتصادی)

نمودار بحران اقتصادی:

جوامع سرمایه داری غربی و بحران های اقتصادی:

فرایند بحران های اقتصادی در تاریخ اقتصاد سرمایه داری غرب :

- ✓ بحران های اقتصادی بطور متناوب (غیر متوالی) و با شدت و ضعیف های متفاوت پدید آمده اند.
- ✓ نخستین بحران اقتصادی در سال ۱۸۲۰ میلادی در انگلستان بوجود آمد.
- ✓ مهم ترین بحران اقتصادی در فاصله دو جنگ جهانی اول و دوم، در سال های ۱۹۳۳ تا ۱۹۲۹ میلادی اتفاق افتاد. ضرر و زیان ناشی از این بحران کمتر از ضرر و زیان اقتصادی جنگ جهانی اول نبود. در این بحران، ۴۰ میلیون کارگر بیکار شدند و هزاران مؤسسه اقتصادی، ورشکست (Bankrupt) شدند.
- ✓ بحران اقتصادی سال های اخیر در اروپا و امریکا از سال ۲۰۰۸ شروع شده است و علیرغم تلاش هایی که برای مهار آن می شود، همچنان ادامه دارد.

شباهت و تفاوت های بحران اقتصادی و چالش فقر و غنا در اقتصاد سرمایه داری غرب

الف (شباهت :

هر دو هویتی اقتصادی دارند.

ب) تفاوت ها :

- چالش فقر و غنا؛ چالشی مستمر و همیشگی است، در حالیکه بحران اقتصادی اغلب دوره ای و مقطعی است.
- آسیب های مربوط به چالش فقر و غنا، همواره متوجه قشرهای فقیر و ضعیف جامعه است. در حالیکه، آسیب های مربوط به بحران اقتصادی، تمامی جامعه را در بر می گیرد. (البته سرمایه داران با استفاده از ابزارهایی که دارند، فشارهای ناشی از بحران اقتصادی را به اقشار ضعیف و تولید کنندگان خرد انتقال می دهند. مثال : دستمزد کارگران را پایین می آورند/ فشار تورم را به تولید کنندگان خرد منتقل می کنند)، به همین دلیل بحران اقتصادی با چالش فقر و غنا پیوند می خورد و بر دامنه آن می افزاید.

نکته : بحران اقتصادی در صورتیکه کنترل نشود، می تواند به فروپاشی حکومت ها منجر شود

بحران های زیست محیطی (Environment Crises) :

در ۲۰۰ سال اخیر، تغییرات شگرفی توسط انسان ها در محیط زیست رخ داده است. تغییرات انجام شده در این ۲۰۰ سال بیشتر از تغییرات زمین در طول عمر آن است. این تغییرات آسیب ها و بحران های زیست محیطی بسیاری بدنبال داشته است،

مصادیقی از آسیب ها و بحران های زیست محیطی :

- ✓ آلودگی هوا در اثر گازهای شیمیایی، ریزگردها و فلزات سنگین
- ✓ تخریب لایه اُزن، در اثر افزایش تولید گازهای گلخانه ای.
- ✓ از بین رفتن منابع آب در اثر آلودگی های سطحی و زیرزمینی.
- ✓ آلودگی دریاهای در اثر عوامل فیزیکی و شیمیایی.
- ✓ بارش باران های اسیدی در اثر آلودگی آب و هوا.

- ✓ گرم شدن کره زمین و خشکسالی.
- ✓ مسمومیت خاک در اثر تجمع مواد زائد تجزیه ناپذیر، سموم آفت کش، مواد رادیواکتیو و پلیمرها.
- ✓ تهی شدن منابع طبیعی تجدید ناپذیر در نتیجه استفاده بی رویه انسان معاصر.
- ✓ در معرض نابودی قرار گرفتن حدود یک سوم از انواع جانوران و گیاهان.

نکته: امروزه بحران های زیست محیطی به منطقه خاصی محدود نمی شوند و همه محیط طبیعی زندگی انسان، یعنی؛ آب، خاک و هوا را فراگرفته اند.

فرایند گسترش آسیب ها و بحران های زیست محیطی در جهان

شهرهای صنعتی، اولین مراکزی بودند که با آلودگی های زیست محیطی مواجه شدند. پس از آن با گسترش زندگی مدرن در جهان، انواع آسیب های زیست محیطی نیز به سرعت گسترش یافتند.

مختل شدن رابطه متقابل انسان با طبیعت در دوران مدرن:

انسان مدرن با انقلاب صنعتی و با نگاه ابزاری به به طبیعت، تسلط و پیروزی بر طبیعت را به خود نوید می داد اما طبیعت نیز در واکنش به استیلاي انسان، نخستین مسائل و مشکلات خود را نشان داد و رابطه متقابل انسان و طبیعت دچار اختلال گردید.

برخی اندیشمندان، بحران های زیست محیطی را ناشی از رویکرد انسان مدرن و فرهنگ معاصر غرب، به طبیعت می دانند.

مقایسه رویکرد مدرن، رویکرد توحیدی و رویکرد اساطیری به طبیعت:

الف) رویکرد مدرن:

طبیعت را ماده خام و بی جانی می داند که انسان اجازه هر گونه دخل و تصرفی در آن دارد. در این رویکرد، این گمان وجود دارد که؛ انسان با تسخیر طبیعت و تصرف آن، می تواند تمامی مسائل و مشکلات خود را حل کند.

ب) رویکرد توحیدی:

طبیعت و هر چه در آن است، آیات و نشانه های خداوند هستند. همه موجودات طبیعی به تسبیح خداوند مشغولند و بسوی او باز می گردند.

ج) رویکرد اساطیری:

طبیعت ماده خام و بی جان نمی باشد بلکه از ابعاد و نیروهای ماورائی برخوردار است.

پیامد رویکرد مدرن به طبیعت:

انسان مدرن با رویکرد دنیوی به طبیعت، نگاه دینی و معنوی به طبیعت را کودکانه می پندارد و تصرف در طبیعت را تنها با فنون و روش های تجربی انجام می دهد. از اینرو؛ گسترش سریع صنعت و فناوری مدرن، علیرغم اینکه توانمندی و آسایش بیشتری برای بشر فراهم آورده است، زیان های جبران ناپذیری نیز به انسان و طبیعت وارد نموده است.

حوزه های نفوذ و سرایت بحران های زیست محیطی

بحران های زیست محیطی، ابتدا در حوزه رابطه انسان با طبیعت قرار داشت. ولی بتدریج به روابط انسان ها و جوامع با یکدیگر نیز سرایت کرد و به آسیب های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی همچون: مهاجرت، حاشیه نشینی، بیکاری، فقر و اختلافات سیاسی منطقه ای و فرامنطقه ای منجر شد.

استعمار سمّی و نژادپرستی زیست محیطی: (Toxic Colonization and Environmental racism)

در قرن ۲۰، کشورهای غربی، زباله های سمّی خود را به کشورهای جهان سوم ارسال می کردند تا در آنجا دفن یا انبار شود. برخی جنبش های حامی محیط زیست این اقدام را استعمار سمّی و نژادپرستی زیست محیطی نامیده اند. در این استعمار؛ جوامع سلطه گر که حتی سوزاندن زباله و دفن پلاستیک را در خاک خود ممنوع اعلام کرده اند، کشور های جهان سوم را زباله بان و زباله دان خود می دانند و زباله های سمی و اتمی خود را در خاک آنها دفن می کنند.

سازمان ملل و پیمان باسل (Basel):

در سال ۱۹۸۹، سازمان ملل با طرح پیمان باسل، تلاش کرد تا از انتقال زباله های کشورهای صنعتی به کشورهای فقیر، جلوگیری کند. اما برخی کشورهای غربی این پیمان را نپذیرفتند و برخی دیگر با دور زدن قوانین بین المللی و سوء استفاده از نیاز مالی برخی کشورها و کم اطلاعی افراد یا دولت های آنان، همچنان به صدور زباله های خود به کشورهایی چون: ساحل عاج، غنا، سومالی، نیجریه، مصر، هند، اندونزی و مغولستان مشغول هستند.

در قرن ۲۱، صادرات زباله همچنان یک تجارت بین المللی پر رونق و رو به گسترش است که در کشورهای جهان سوم بحران ایجاد می کند. بحران «آبیجان» سال ۲۰۰۶ میلادی در ساحل عاج و بحران «بوپال» در هند، نمونه هایی از بحران های زیست محیطی در این دو قرن (۲۰ و ۲۱ میلادی) هستند

پاورقی (Footnote)

بحران زیست محیطی آبیجان در ساحل عاج: (سال ۲۰۰۶ میلادی): رها کردن چند صد تن مواد سمی مایع در اطراف شهر آبیجان توسط یک تانکر نفتی از یک شرکت هلندی که در کار تجارت نفت بوده است. طی این اتفاق، ۱۵ نفر جان خود را از دست دادند و هزاران نفر دیگر بیمار شدند.

بحران زیست محیطی بوپال در هند (سال: ۱۹۸۴ میلادی): نشت گاز سمی دفع آفات در کارخانه آمریکایی بنام یونیون کارباید در شهر بوپال هند. که طی آن ۳۵۰۰ نفر از کارکنان کارخانه، جان خود را از دست دادند.

پیمان باسل (پیمان بازل): (سال ۱۹۸۹ میلادی) جامع ترین موافقت نامه بین المللی در زمینه نظارت بر انتقال فرامرزی و از میان بردن پسماندهای خطرناک می باشد.

بازل یا باسل، سومین شهر پرجمعیت در کشور سوئیس است.